

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Łodzi

LLO.410.010.03.2016
P/16/070

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Łodzi
ul. Kilińskiego 210, 90-980 Łódź
T +48 42 239 32 00, F +48 42 239 32 90
llo@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli P/16/070 – Przeciwdziałanie e-uzależnieniu dzieci i młodzieży w latach 2013-2016 (I półrocze)

Okres objęty kontrolą Lata szkolne od 2013/2014 do 2015/2016.

Jednostka przeprowadzająca kontrolę Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Łodzi

Kontroler Jan Pawlak - główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LLO/29/2016 z dnia 10 maja 2016 r.

(dowód: akta kontroli str. 1-2)

Jednostka kontrolowana Gimnazjum nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi imienia Tadeusza Kościuszki w Pabianicach, kod 95-200 Pabianice, adres - ul. 20 stycznia 9/13, Regon 472219738, zwane dalej „Gimnazjum” lub „Szkołą”.

Kierownik jednostki kontrolowanej Włodzimierz Stanek – dyrektor Gimnazjum od dnia 1 września 2006 r.

(dowód: akta kontroli str. 3-5)

II. Ocena kontrolowanej działalności¹

Ocena ogólna

W ocenie NIK, podejmowane przez władze Gimnazjum działania zmierzające do zapobiegania e-uzależnieniu dzieci i młodzieży były nie w pełni skuteczne.

Wprawdzie w Statucie Szkoły uwzględnione zostały kwestie korzystania z telefonów komórkowych, kamer, tabletów i innych urządzeń audiowizualnych w trakcie lekcji i przerw oraz wprowadzono zakaz fotografowania, filmowania oraz nagrywania obrazu i dźwięku innych osób bez ich wiedzy i zgody, lecz zakaz ten nie był przestrzegany przez uczniów.

W badanym okresie Gimnazjum nie organizowało spotkań, lekcji, konferencji i nie prowadziło działań zmierzających do ograniczenia zjawiska nadużywania przez uczniów mediów elektronicznych z udziałem rodziców uczniów uczęszczających do Szkoły.

Opracowany szkolny program wychowawczy² i szkolny program profilaktyki³ nie uwzględniały zjawiska uzależnienia od mediów elektronicznych i nie określały wskaźników pozwalających na pomiar efektywności realizowanych programów, zalecanych w wytycznych Ośrodka Rozwoju Edukacji zawartych w opracowaniu pod nazwą „Konstruowanie szkolnego programu profilaktyki aktualnym zadaniem szkoły”.

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

² Program Wychowawczy Gimnazjum wprowadzony 14 września 2010 r. obowiązujący do 20 stycznia 2015 r. i program wychowawczy wprowadzony od 21 stycznia 2015 r.

³ Szkolny Program Profilaktyki Gimnazjum wprowadzony 14 września 2010 r. obowiązujący do 20 stycznia 2015 r., Szkolny program profilaktyki wprowadzony od 21 stycznia 2015 r.

Wprowadzony w Gimnazjum monitoring wizyjny umożliwiał obserwację młodzieży szkolnej podczas przerw między lekcjami, lecz nie był wykorzystywany do diagnozowania zachowań świadczących o nadużywaniu mediów elektronicznych. Zatrudnieni w Gimnazjum pedagog i psycholog szkolny, udzielający pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom, rodzicom oraz pedagogom, nie współpracowali z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Pabianicach (PPP), wbrew postanowieniom §§ 17 i 18 Statutu Szkoły.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1 Prawidłowość opracowania i realizacji programów profilaktycznych i wychowawczych z uwzględnieniem problemu e-uzależnień

Opis stanu faktycznego

1.1. Gimnazjum, będące jednym spośród trzech publicznych gimnazjów prowadzonych przez Gminę miejską Pabianice, utworzone zostało uchwałą nr XI/83/99 Rady Miasta Pabianic z dnia 10 marca 1999 r.

Gimnazjum posiadało 42 pracownie przedmiotowe (w tym trzy pracownie komputerowe), trzy sale gimnastyczne, siłownię, salę do ping-ponga, salę konferencyjną, bibliotekę, stolówkę, gabinet medyczny. Wszystkie pracownie miały stały dostęp do Internetu, większość wyposażona była w sprzęt komputerowy i multimedialny.

W Szkole znajdowało się nowoczesne Centrum Informacji Multimedialnej. Gimnazjum posiadało dwa boiska, w tym jedno wielofunkcyjne.

Struktura wewnętrzna Gimnazjum, zasady jej funkcjonowania oraz zakresy i zasady działania samodzielnych stanowisk określone zostały w Regulaminie Organizacyjnym, obowiązującym od dnia 2 marca 2012 r. oraz Statucie ze zmianami zatwierdzonymi przez Radę Pedagogiczną w dniu 30 września 2015 r.

(dowód: akta kontroli str. 5-36)

Gimnazjum dysponowało systemem monitoringu wizyjnego, uruchomionym przed 2010 r., zapewniającym nieprzerwaną obserwację obrazów z 28 kamer systemu usytuowanych we wszystkich ważniejszych pomieszczeniach, korytarzach, szatniach oraz wokół Szkoły.

Monitoring umożliwiał obserwację młodzieży szkolnej podczas przerw między lekcjami.

W ocenie dyrekcji Gimnazjum funkcjonujący w Szkole system monitoringu znacznie wpłynął na zapobieganie wystąpienia zdarzeń niepożądanych i pozwolił na wykrycie sprawców bójek i dewastacji mienia.

(dowód: akta kontroli str. 103, 112)

1.2. W badanym okresie liczba klas w Gimnazjum uległa zmniejszeniu o 16% - z 25 w roku szkolnym 2013/14, do 21 w roku szkolnym 2015/16, w tym klas pierwszych o 12,5% - z 8 do 7 klas.

Liczba uczniów uczęszczających do szkoły obniżyła się w analogicznym okresie o 18,9% - z 615 do 499 uczniów.

(dowód: akta kontroli str. 37-45)

Zatrudniony w Gimnazjum psycholog szkolny, w wymiarze ½ etatu, legitymował się dyplomem ukończenia studiów na Wydziale Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu

Łódzkiego na kierunku Psychologia w zakresie psychologii stosowanej oraz stopniem nauczyciela mianowanego.

Dwaj pedagodzy szkolni zatrudnieni na 1,5 etatu legitymowali się dyplomem ukończenia studiów wyższych w zakresie pedagogiki opiekuńczo-resocjalizacyjnej oraz opieki i terapii pedagogicznej.

Wymienione wyżej osoby posiadały ważne orzeczenia lekarskie o zdolności do wykonywania pracy na zajmowanym stanowisku.

(dowód: akta kontroli str. 3, 47-48)

1.3. Szkoła nie organizowała w badanym okresie szkoleń dla nauczycieli dotyczących doskonalenia umiejętności profilaktycznych w zakresie uzależnienia uczniów od mediów elektronicznych. Personel Gimnazjum, liczący na koniec roku szkolnego 2015/2016 łącznie 63 pracowników pedagogicznych i 23 pracowników administracyjnych, nie uczestniczył w takich szkoleniach.

Wśród tematów doskonalenia zawodowego rady pedagogicznej w ramach Wewnątrzszkolnego Doskonalenia Nauczycieli Gimnazjum nie planowano i nie realizowano doskonalenia umiejętności profilaktycznych nauczycieli w zakresie e-uzależnień.

(dowód: akta kontroli str. 267-298)

W szkoleniach organizowanych przez Powiatowy Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli i Doradztwa Metodycznego w Pabianicach (PODN), w zakresie:

- „Pracy z nowoczesnymi technologiami TIK – bezpieczny Internet”, w wymiarze 20 godzin dydaktycznych, uczestniczył jeden nauczyciel Gimnazjum,
- „Bezpieczeństwo dzieci w Internecie – Cyberprzemoc”, w wymiarze 4 godzin dydaktycznych, uczestniczyło 3 nauczycieli Gimnazjum, w tym pedagog szkolny,
- „Zagrożenia wśród dzieci i młodzieży”, w wymiarze 3 godzin dydaktycznych, uczestniczył jeden nauczyciel Gimnazjum,
- „Nowe zagrożenia dla naszej prywatności – stalking i trolling”, w wymiarze 2 godzin dydaktycznych, uczestniczyło 2 nauczycieli Gimnazjum, w tym pedagog szkolny.

Wg dyrektora Gimnazjum szkolenia dotyczące e-uzależnień nie były organizowane przez Szkołę z powodu skupienia się na zagrożeniach związanych z dopalaczami, które stanowiły większe zagrożenia dla uczniów.

(dowód: akta kontroli str. 104-105, 274-298)

Psycholog szkolny w badanym okresie uczestniczył w szkoleniu dla pedagogów szkolnych „Internet TAK uzależnienie NIE”, w wymiarze 8 godzin dydaktycznych, zorganizowanym przez specjalistyczną poradnię wspierania rozwoju i terapii we współpracy z Fundacją Dzieci Niczyje oraz w dwudniowym seminarium dotyczącym „Wczesnej interwencji terapeutycznej” zorganizowanym przez Fundację Pomocy Dzieciom „Kolorowy Świat”.

(dowód: akta kontroli str. 81-89)

Podkreślić należy, że szkolenia w zakresie profilaktyki uzależnień wymienione były w § 37 Statutu Gimnazjum jako element dający uczniowi poczucie bezpieczeństwa. Podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień, przypisane zostało w Statucie do zadań pedagoga szkolnego (§ 30 str. 38).

(dowód: akta kontroli str. 36)

1.4. W Gimnazjum opracowano Szkolny Program Profilaktyki („SPP”) i Szkolny Program Wychowawczy („SPW”), stanowiące integralną część Statutu Gimnazjum. Programy te uchwalone zostały przez radę rodziców w porozumieniu z radą pedagogiczną.

W SPP, skierowanym do realizacji z młodzieżą gimnazjalną na godzinach wychowawczych, ścieżkach edukacyjnych i innych zajęciach dydaktyczno-wychowawczych, ocena zagrożeń oraz sytuacji ryzykownych, a także diagnoza problemów występujących w środowisku szkolnym dokonana została na podstawie: ankiet dla uczniów, ich rodziców i nauczycieli dotyczących najczęściej występujących zagrożeń, obserwacji zachowań uczniów, analiz frekwencji, wywiadów i rozmów z rodzicami, analiz wyników nauczania, informacji uzyskiwanych ze środowiska lokalnego (Policji, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, kuratorów sądowych i innych instytucji współpracujących ze szkołą). Dokonana ocena do głównych zagrożeń zaliczała: palenie papierosów, spożywanie alkoholu, wagary, przemoc i agresję, eksperymenty z narkotykami, problemy związane z okresem dojrzewania. Diagnoza problemów występujących w środowisku szkolnym oraz przeprowadzone ankiety, analizy i obserwacje nie dotyczyły zagadnień dotyczących e-uzależnień.

Wśród celów przedstawionych do realizacji w SPP ujęto „Profilaktykę wobec rosnącej liczby Internetowych niebezpieczeństw oraz niskiej świadomości zagrożeń wśród użytkowników w sieci komputerowej”, obejmującą:

- przedstawienie uczniom rodzajów zagrożeń jakie niesie za sobą korzystanie z Internetu (w kontekście cyberprzemocy),
- promowanie zasad bezpiecznego i właściwego zachowania się w sieci głównie przez stosowanie zasad etykiety,
- uświadomienie uczniom, że anonimowość w sieci jest tylko pozorna,
- uświadomienie rodzicom jak ważna jest kontrola nad dzieckiem, podczas gdy korzysta z Internetu,
- zapoznanie rodziców ze sposobami kontrolowania i ograniczania dostępu dziecka do wybranych, niepożądanych treści,
- promowanie wśród uczniów, rodziców i nauczycieli działań i programów na rzecz bezpiecznego Internetu,
- uświadomienie nauczycieli o problemie bezpieczeństwa dzieci w Internecie,
- wprowadzenie treści związanych z bezpieczeństwem w Internecie w ramach zajęć z informatyki,
- kształtowanie zachowań właściwego wykorzystywania zasobów sieci Internet,
- informowanie o rodzajach zagrożeń z jakimi mogą się zetknąć użytkownicy Internetu,
- zwiększenie świadomości młodzieży i rodziców na temat zagrożeń Internetowych i metod przeciwdziałania,
- wskazywanie metod postępowania w celu efektywnego i bezpiecznego korzystania z sieci.

Z rozwiązaniami wewnętrznymi ujętymi w Statucie Gimnazjum oraz SPP zostali zapoznani rodzice i uczniowie Szkoły na zebraniach oraz pierwszych godzinach wychowawczych.

Powyższe uregulowania wewnętrzne były ogólnodostępne w Gimnazjum oraz umieszczone na szkolnej stronie Internetowej <http://www.gim3pabianice.pl>

(dowód: akta kontroli str. 67-80, 107, 228-230)

SPW służący rodzicom, uczniom i nauczycielom nie wymieniał wśród podstawowych problemów występujących w Gimnazjum e-uzależnienia od mediów elektronicznych. Wśród głównych obszarów i zadań wychowawczych wymieniał organizowanie i prowadzenie różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, rodziców oraz nauczycieli.

Wśród propozycji tematów zajęć z wychowawcą do realizacji na lekcjach wymieniał m.in. „Bezpieczeństwo w sieci” do realizacji w klasach I oraz „Internet – zagrożenie czyhające w sieci” do realizacji w klasach III.

SPW zakładał jego modyfikację w zależności od potrzeb uczniów, rodziców, nauczycieli oraz środowiska zewnętrznego.

(dowód: akta kontroli str. 50-66)

1.5. Plany nadzoru pedagogicznego na lata szkolne 2013/14, 2014/15, 2015/16, szczegółowo określały cele i formy nadzoru, plan ewaluacji wewnętrznej, plan kontroli, plan obserwacji, plan szkoleń i porad dla nauczycieli oraz inne informacje uznane za ważne przez dyrektora Szkoły.

Kierunki realizacji zadań z zakresu nadzoru pedagogicznego w zakresie ewaluacji obejmowały kształtowanie postawy ucznia i respektowania przez niego norm społecznych.

Plany oraz informacje uznane za ważne przez dyrektora Szkoły nie obejmowały problematyki e-uzależnień uczniów Gimnazjum.

(dowód: akta kontroli str. 231)

1.6. W opracowaniach i programach polityki zdrowotnej realizowanych w okresie objętym kontrolą przez samorząd województwa łódzkiego, powiatu pabianickiego, Miasto Pabianice nie uwzględniono problematyki e-uzależnień dzieci i młodzieży szkolnej.

Wg wyjaśnień Prezydenta Pabianic Ośrodek Profilaktyki i Integracji Społecznej Miejskiego Centrum Pomocy Społecznej w Pabianicach od wielu lat realizuje program pod hasłem „Bezpiecznie, Zdrowo, Kolorowo”, opracowuje i koordynuje Program Przeciwdziałania Narkomanii, Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz realizuje zadania Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

W ramach ww. programów systematycznie przeprowadzane są zajęcia profilaktyczne, warsztaty z dziećmi i młodzieżą z pabianickich szkół podstawowych i gimnazjalnych oraz szereg akcji edukacyjnych skierowanych do ogółu mieszkańców podczas których m.in. poruszana jest tematyka e-uzależnień i cyberprzemocy.

(dowód: akta kontroli str. 138-141, 225-227)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w badanym obszarze stwierdzono następującą nieprawidłowość:

1. Nierzetelna diagnoza i nieuwzględnienie w SPP i SPW zagrożeń rozwojowych w postaci e-uzależnienia uczniów Gimnazjum oraz nieokreślenie wskaźników, które pozwoliłyby zbadać efektywność podejmowanych działań w ramach realizowanych zadań wychowawczych określonych w programach.

Stosownie do postanowień Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół⁴ program profilaktyki powinien być dostosowany do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska oraz obejmować wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym.

Wg wytycznych Ośrodka Rozwoju Edukacji zawartych w opracowaniu pod nazwą „Konstruowanie szkolnego programu profilaktyki aktualnym zadaniem szkoły”, SPW i SPP winny uwzględniać wszystkie zjawiska, w tym uzależnienie od mediów elektronicznych i określać wskaźniki pozwalające na pomiar efektywności realizowanych programów.

Wg Dyrektora Gimnazjum zagadnienia dotyczące e-uzależnień pojawiają się w SPP jako element całokształtu zjawiska uzależnień, w tematach związanych z zagrożeniami cywilizacyjnymi, kształtowaniem wzorców zdrowego trybu życia i spędzania czasu wolnego, profilaktyką wobec zagrożeń internetowych.

(dowód: akta kontroli str. 67-80, 104-105, 107, 228-230)

Ocena cząstkowa

Szkoła pominęła w programach szkolnych problem uzależnienia uczniów od mediów elektronicznych, koncentrując się na innych zjawiskach, w tym zagrożeniach wśród użytkowników sieci komputerowej oraz przeciwdziałaniu agresji i cyberprzemocy. Nauczyciele zatrudnieni w Gimnazjum nie uczestniczyli w szkoleniach dotyczących problematyki e-uzależnień, skupiając się na innych zagrożeniach związanych z dopalaczami.

2 Działalność edukacyjna i diagnostyczna związana z problemem e-uzależnienia uczniów Gimnazjum

Opis stanu faktycznego

2.1. Gimnazjum nie posiadało dokumentów (ewidencji), wskazujących uczniów uzależnionych od mediów elektronicznych i pokazujących skalę tego zjawiska.

Pomimo, że rodzice i psycholog szkolny sygnalizowali występowanie problemów nadużywania przez uczniów mediów elektronicznych, problem ten nie został zauważony oraz zdiagnozowany przez dyrekcję Szkoły.

(dowód: akta kontroli str. 111, 233-238)

Kwestię używania przez uczniów w Szkole telefonów komórkowych, kamer, tabletek i innych urządzeń audiowizualnych regulował Statut Gimnazjum. Ustalał on zakaz korzystania z telefonu komórkowego na lekcjach, podczas których musiał być wyłączony. Statut dopuszczał korzystanie z telefonu wyłącznie podczas przerw w zajęciach.

Uczniom nie wolno było filmować i fotografować nauczycieli i innych pracowników szkoły, bez ich wiedzy i zgody oraz nagrywać przebiegu lekcji bez zgody nauczyciela prowadzącego.

W przypadku nieprzestrzegania przez ucznia zakazu korzystania z telefonu komórkowego lub innego sprzętu elektronicznego w czasie lekcji, aparat mógł zostać zatrzymany przez nauczyciela do końca zajęć lekcyjnych.

(dowód: akta kontroli str. 18-36)

⁴ Dz. U. poz. 977, ze zm.

Przeprowadzone w toku kontroli NIK oględziny spędzania przez uczniów czasu na przerwach między lekcjami wykazały, że spośród 168 uczniów przebywających na korytarzu szkolnym z telefonu komórkowego korzystało 44 uczniów (26,2%).

(dowód: akta kontroli str. 232)

2.2. Plany pracy pedagogów szkolnych obejmowały zadania dotyczące prowadzenia badań i działań diagnostycznych uczniów, w tym diagnozowania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów celu określenia przyczyn niepowodzeń edukacyjnych oraz wspieranie mocnych stron ucznia, a także podejmowania działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży, realizowanych przy współpracy z Ośrodkiem Profilaktyki i Integracji Społecznej w Pabianicach i obejmujących m.in. prowadzenie zajęć profilaktycznych w ramach programów „Tak czy nie” – zapobieganie uzależnieniom, lub „Unplugged” – zapobieganie uzależnieniom.

(dowód: akta kontroli str. 233-235)

2.3. W dziennikach pedagogów szkolnych odnotowano jeden przypadek uzależnienia od mediów elektronicznych. Dotyczył on uczennicy, której problem wynikający z uzależnienia od Internetu i telefonu komórkowego zgłoszony został przez koleżanki w dniu 16 października 2014 r.

Celem udzielenia uczennicy pomocy i wsparcia psychologiczno-pedagogicznego pedagog szkolny ustalił z nią oraz wychowawcą klasy wspólne formy pomocy doraźnej. Matce zaproponowano pomoc w postaci konsultacji z psychologiem, psychiatrą dziecięcym, specjalistami z Ośrodka Profilaktyki i Integracji Społecznej w Pabianicach (OPiIS), zaproponowano powołanie w OPiIS grupy roboczej dla dziecka w przypadku, gdyby jej sytuacja emocjonalna nie uległa pozytywnej zmianie. Podczas posiedzeń grupy miały zostać zaplanowane działania mające na celu ustalenie diagnozy problemu i ustalona strategia pomocy.

Wpisy w dzienniku zajęć pedagoga z 6 kolejnych spotkań z uzależnioną uczennicą wskazywały na przestrzeganie przez uczennicę ustalonych zasad korzystania z komputera oraz poprawę ocen szkolnych.

(dowód: akta kontroli str. 236-238)

2.4. Wg zapisów w dziennikach psychologa szkolnego oraz złożonych przez niego wyjaśnień w latach szkolnych 2013/14 oraz 2014/15 odnotowano pięciu uczniów uzależnionych od komputera lub telefonu, którym udzielone zostało wsparcie przez psychologa szkolnego

Pomoc uczniom e-uzależnionym udzielona została w formie konsultacji psychologa szkolnego z wychowawcami, rodzicami i uzależnionymi uczniami oraz wsparcia udzielonego rodzicom uzależnionych uczniów w postaci porad i zaleceń, obejmujących m.in. dalszą diagnozę specjalistyczną i udział w terapii z psychologiem.

(dowód: akta kontroli str. 106-108, 231-232, 237-238)

W roku szkolnym 2015/2016 pomocą psychologiczno-pedagogiczną nie objęto żadnego ucznia.

Wg zapisów w dziennikach lekcyjnych oraz w zeszytach pochwał i uwag z roku szkolnego 2015/2016, uczniowie nieprzestrzegający zakazu używania telefonu i odmawiający jego wyłączenia w czasie zajęć lekcyjnych, nie kierowani byli przez

wychowawców do psychologa szkolnego. Wychowawcy szkolni poprzestawali jedynie na obniżeniu uczniom oceny z zachowania, przeprowadzeniu rozmowy dyscyplinującej oraz poinformowaniu rodziców o niewłaściwym zachowaniu.

(dowód: akta kontroli str. 121-124)

2.5. W badanym okresie wychowawcy klas tylko w jednym przypadku wystąpili do psychologa szkolnego o przeprowadzenie zajęć dotyczących uzależnienia od komputera. Zajęcia takie przeprowadzone zostały w dniu 26 lutego 2014 r., pomimo że plan pracy psychologa, SPP oraz Statut Gimnazjum nie przewidywały organizacji przez psychologa szkolnego zajęć z uczniami na temat e-uzależnień.

W późniejszym okresie pomimo nieprzestrzegania przez niektórych uczniów zakazu używania telefonu, nauczyciele i wychowawcy nie zwracali się do pedagogów szkolnych o przeprowadzenie zajęć z uczniami na temat uzależnienia od mediów elektronicznych oraz negatywnego wpływu nadużywania telefonu podczas zajęć na ich końcową klasyfikację i zajęcia takie nie były prowadzone.

(dowód: akta kontroli str. 231-232,)

Podkreślić należy, że aż 83,9% ankietowanych w toku kontroli NIK nauczycieli Gimnazjum wskazało na nasilenie się w ciągu ostatnich 5 lat zjawiska nadużywania telefonu komórkowego przez uczniów, 64,5% na nasilenie się zjawiska nadużywania Internetu, 54,8% grania w gry on-line, 41,9% komputera, a 45,2% z nich wskazało na odpowiedzialność psychologa/pedagoga szkolnego za rozwiązywanie problemu e-uzależnień wśród młodzieży szkolnej.

(dowód: akta kontroli str. 106-108, 114-120)

2.6. Plany pracy wychowawczej dla poszczególnych klas Gimnazjum na lata szkolne 2013/14, 2014/15 i 2015/16 wśród zadań do realizacji przewidywały zadanie obejmujące zapobieganie uzależnieniom (szczególnie nikotynizmowi) i patologiom, poszerzenie wiedzy na temat przyczyn i rodzaju uzależnień oraz ich wpływu na człowieka i otoczenie, uwrażliwienie na konieczność niesienia pomocy uzależnionym i podejmowania działań zapobiegawczych.

Realizacja tego zadania miała polegać na:

- prowadzeniu obserwacji przebiegu rozwoju psychicznego uczniów,
- wykrywaniu nieprawidłowości i ich przyczyn, zapewnieniu, w miarę potrzeby, badań diagnostycznych w celu określenia poziomu rozwoju psychicznego młodzieży,
- współpracy z PPP,
- poznawaniu warunków życia uczniów, struktury rodziny, więzi emocjonalnych i warunków bytowych,
- współpracy wychowawców z pedagogami szkolnymi, PPP, a także Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Miejskim Ośrodkiem Pomocy i Terapii Uzależnień.

Spośród 15 wybranych losowo dzienników zajęć lekcyjnych dla klas I-III jedynie w 2 przypadkach temat zajęć edukacyjnych dotyczył uzależnienia od mediów elektronicznych. Dotyczyło to zajęć przeprowadzonych w klasie II^c w dniu 5 maja 2016 r. obejmujących „Choroby cywilizacyjne – e-uzależnienia” oraz w klasie III^f w dniu 7 kwietnia 2016 r. obejmujących „Choroby współczesności – e-uzależnienia”. Zajęcia prowadzone były przez wychowawców.

(dowód: akta kontroli str. 121-124)

Wg ankietowanych w toku kontroli NIK uczniów Gimnazjum, aż:

- 98,6% z nich wskazało na używanie telefonu przez niektórych swoich klasowych kolegów i koleżanek w czasie przerw w lekcjach,
- 92,7% na nadużywanie Internetu, komputera, telefonu komórkowego lub grania w gry on-line,
- 81,7% na używanie telefonu komórkowego przez uczniów w trakcie trwania lekcji w celach prywatnych,
- 68,6% na niewywiązywanie się ze swoich obowiązków szkolnych z powodu nadmiernego korzystania z mediów elektronicznych,
- 60,0% na utratę kontroli nad ilością czasu spędzania w sieci, korzystania z telefonu komórkowego,
- 55,7% na zaniedbywanie innej aktywności lub dotychczasowych zainteresowań na rzecz korzystania z mediów elektronicznych,
- 50,0% na korzystanie z Internetu/komputera/telefonu komórkowego, pomimo szkodliwych następstw (zaniedbanie snu, nieodpowiednie żywienie, głód, zaniedbany wygląd).

(dowód: akta kontroli str. 133-137)

Pomimo występowania w Szkole zjawiska naużywania przez części uczniów mediów elektronicznych, na co wskazują m.in. wyniki powyższej ankiety Gimnazjum w badanym okresie nie zgłaszało do PPP zapotrzebowania na zajęcia profilaktyczne dla uczniów lub ich rodziców i zajęcia takie nie odbyły się.

W badanym okresie nie były wydane przez PPP orzeczenia lub opinie diagnozujące trudności dydaktyczne i wychowawcze na skutek możliwości nadużywania przez ucznia Gimnazjum (zbyt długiego korzystania) z mediów elektronicznych, lub wprost zalecające rodzicom ograniczenie dostępu dziecka do Internetu.

Wg wyjaśnienia psychologa szkolnego powodem niezwracania się Szkoły do PPP w celu uzyskania pomocy psychologicznej dla uczniów e-uzależnionych było nie zajmowanie się PPP diagnozą i terapią e-uzależnień.

(dowód: akta kontroli str. 236-238)

2.8. W badanym okresie Gimnazjum nie organizowało spotkań, zajęć lekcyjnych, czy innych działań zmierzających do ograniczenia zjawiska e-uzależnienia z udziałem rodziców uczniów uczęszczających do Szkoły.

Wg ankietowanych w toku kontroli NIK rodziców, aż 93,4% z nich nie włączało się w tego rodzaju działania, a 86,8% potwierdziło, że nikt im tego nie proponował.

Nadmienić należy, że około 70% ankietowanych rodziców deklarowało chęć bezpłatnego podniesienia swojej wiedzy w zakresie problemów dotyczących uzależnienia od mediów elektronicznych.

(dowód: akta kontroli str. 129-132)

2.9. W badanym okresie Szkoła nie otrzymywała ofert i nie uczestniczyła w programach, konferencjach, czy szkoleniach dotyczących e-uzależnień realizowanych przez stowarzyszenia, czy fundacje w ramach programów Ministra Zdrowia.

(dowód: akta kontroli str. 105)

2.10. W ramach szczegółowego badania zagadnień dotyczących problemu e-uzależnień oraz rozpoznawania przez władze Szkoły skali tego zjawiska przeprowadzono w Szkole trzy ankiety obejmujące łącznie 31 nauczycieli uczących w klasach objętych badaniem ankietowym, 77 rodziców uczniów Gimnazjum oraz 72 uczniów, których rodzice wyrazili zgodę na jej przeprowadzenie na godzinie lekcyjnej w obecności wychowawcy klasy.

Na nasilenie się w ciągu ostatnich 5 lat zjawiska nadużywania telefonu komórkowego przez uczniów Gimnazjum wskazało 83,9%, Internetu – 64,5%, grania w gry on-line – 54,8%, komputera – 41,9% nauczycieli biorących udział w ankiecie.

W ocenie nauczycieli e-uzależnienie jest ważnym problemem dotyczącym uczniów Gimnazjum. Obejmuje on zarówno nadmierne korzystanie z telefonu komórkowego (96,8% odpowiedzi), jak i Internetu (90,3%), komputera (86,7%), gier on-line (83,3%).

W ocenie pedagogów uzależnienie uczniów Gimnazjum od mediów elektronicznych dotyczy: mniejszości⁵ uczniów - 25,8% odpowiedzi, mniej niż połowy⁶ – 21,7% odpowiedzi, połowy uczniów – 17,5% odpowiedzi, więcej niż połowy uczniów – 10,0% odpowiedzi, większości uczniów – 10,0% odpowiedzi.

W ocenie pedagogów za rozwiązywanie problemu e-uzależnień wśród młodzieży szkolnej winni być odpowiedzialni: rodzice (93,6% odpowiedzi), specjalista terapii uzależnień (87,1%), psycholog/pedagog szkolny (45,2%), psycholog/psychiatra pozaszkolny (32,3%).

(dowód: akta kontroli str. 114-120)

Z badań ankietowych w toku kontroli NIK uczniów wynika m.in. że w ciągu ostatnich dwóch lat: aż 65,3% gimnazjalistów nie uczestniczyło w lekcjach poświęconych zjawisku uzależnienia od Internetu, 74,3% od komputera, 68,6% od telefonu komórkowego, 84,3% od grania w gry on-line.

Aż 81,7% uczniów wskazało na używanie w klasie w trakcie trwania lekcji telefonu komórkowego w celach prywatnych, 68,6% na niewywiązywanie się z obowiązków szkolnych z powodu nadmiernego korzystania z mediów elektronicznych, 60% na utratę kontroli nad ilością czasu spędzania w sieci, czy korzystania z telefonu komórkowego.

Na łamanie przez nauczycieli zakazu używania telefonu komórkowego w trakcie trwania lekcji wskazało aż 86,8% ankietowanych uczniów.

Na nieradzenie sobie przez Szkołę z takimi problemami jak uzależnienie od Internetu wskazało 40,3% uczniów, od komputera – 40,0% uczniów, od telefonu komórkowego 48,6% uczniów, od grania w gry on-line – 37,1% uczniów.

(dowód: akta kontroli str. 133-137)

W ocenie ankietowanych rodziców uczniów Gimnazjum na uzależnienie od korzystania z telefonu komórkowego przez więcej niż połowę⁷ kolegów lub koleżanek swojego dziecka wskazało 31,9% rodziców, przez połowę dzieci – 15,3% rodziców, przez większość⁸ dzieci - 13,9% rodziców.

⁵ Jako mniejszość przyjęto przedział 1-25% uczniów,

⁶ Jako mniej niż połowę przyjęto przedział 26-49% uczniów

⁷ Jako więcej niż połowę przyjęto przedział 51-75% uczniów,

⁸ jako większość przyjęto przedział 76-99% uczniów,

Na uzależnienie od korzystania z komputera przez więcej niż połowę kolegów lub koleżanek swojego dziecka wskazało 23,6% rodziców, przez połowę dzieci – 22,2% rodziców, przez większość dzieci - 18,1% ankietowanych rodziców.

Wg ankietowanych rodziców aż 85,9% z nich nie włączało się w tego rodzaju działania gdyż nikt im tego nie proponował.

Nadmienić należy, że około 70% ankietowanych rodziców deklarowało chęć bezpłatnego podniesienia swojej wiedzy w zakresie problemów dotyczących uzależnienia od mediów elektronicznych.

Ankietowani rodzice uczniów Gimnazjum wskazywali na negatywne objawy nadmiernego korzystania z mediów elektronicznych, zaobserwowane u własnego dziecka, w postaci: zaniedbywania obowiązków szkolnych (49,3% uczestniczących w badaniu), zaniedbywania obowiązków domowych (43,7%), problemy z koncentracją (42,3%), ogólne zmęczenie (29,6%), nieumiejętność wspólnej zabawy, czy spędzania czasu wolnego (25,4%), występowania stanów złości i irytacji w sytuacji niemożności skorzystania z telefonu komórkowego wtedy, kiedy się tego chce (23,9%).

Zaledwie 16,7% ankietowanych rodziców wskazało na posiadanie przez Szkołę jakiegoś planu na rozwiązywanie problemu uzależnienia uczniów od mediów elektronicznych, na prowadzenie wśród uczniów programów profilaktycznych nakierowanych na ograniczenie zjawiska e-uzależnienia wskazało zaledwie 17,9% ankietowanych rodziców, na proponowanie osobistego włączenia się w realizację oddziaływań profilaktycznych nakierowanych na ograniczenie zjawiska e-uzależnienia wskazało zaledwie 4,6% ankietowanych rodziców.

(dowód: akta kontroli str. 129-132)

Wg ankietowanych dobrym pomysłem do wdrożenia w Szkole byłoby:

- zaangażowanie rodziców uczniów Gimnazjum w realizację programów profilaktycznych dotyczących e-uzależnień - ten pomysł poparło 96,7% nauczycieli, 71,9% rodziców i 38,6% uczniów,
- przeprowadzenie specjalistycznego całorocznego programu profilaktyki z zakresu e-uzależnień (odpowiednio 90,3%, 88,9%, 51,4%),
- wprowadzenie całkowitego zakazu korzystania z telefonów komórkowych na terenie Szkoły (76,7%, 47,6%, 8,6%),
- wydzielenie specjalnych stref zasięgu do Internetu (48,3%, 61,6%, 64,3%),
- składanie telefonów komórkowych bądź innych urządzeń zaraz po wejściu do Szkoły w specjalnie przygotowanym do tego celu bezpiecznym miejscu (44,4%, 32,2%, 1,4%),
- składanie po wejściu do klasy telefonów komórkowych, bądź innych urządzeń elektronicznych, w specjalnie przygotowanym do tego celu bezpiecznym miejscu (43,3%, 55,9%, 21,4%),
- ograniczenie zasięgu sieci Internetowej i wydzielenie specjalnych stref zasięgu do Internetu (20,0%, 62,79%, 11,6%).

(dowód: akta kontroli str. 114-120, 129-137)

2.11. W badanym okresie Kuratorium Oświaty w Łodzi przeprowadziło w Gimnazjum 3 kontrole oraz ewaluację całościową.

Przeprowadzone kontrole nie wiązały się z uzależnieniem uczniów szkoły od mediów elektronicznych.

Wg informacji od Łódzkiego Kuratora Oświaty ewaluacja przeprowadzona została w 2013 r. i miała na celu zebranie informacji i ustalenie poziomu spełniania przez Szkołę wymagań zawartych w załączniku do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego⁹.

Narzędzia ewaluacyjne przygotowane w ramach „Programu wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły etap III” i przy współudziale Ośrodka Rozwoju Edukacji nie przewidywały zbierania informacji i zagrożeń związanych z mediami elektronicznymi. Pytania w tym obszarze pojawiły się w kolejnych latach szkolnych, ale raczej w kontekście poczucia bezpieczeństwa uczniów, niż uzależnień.

Ewaluacja zewnętrzna i wewnętrzna nie obejmowały problematyki uzależnienia od mediów elektronicznych.

(dowód: akta kontroli str. 267-298, 309)

Ustalone
nieprawidłowości
i uwagi

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Nieprowadzenie działań profilaktycznych dotyczących uzależnienia uczniów od mediów elektronicznych poprzez zlecenie ich podmiotom zewnętrznym, np. PPP.

Zgodnie z § 5 ust. 3 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach¹⁰, pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest organizowana i udzielana we współpracy m.in. z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, innymi szkołami i placówkami, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.

Gimnazjum nie zgłaszało zapotrzebowania na zajęcia profilaktyczne dotyczące e-uzależnień, bowiem, wg dyrektora Gimnazjum, wyniki ankiety przeprowadzonej w roku szkolnym 2013/2014, dotyczącej „Agresywnego zachowania uczniów”, nie uwidocznily problemu ich uzależnienia od mediów elektronicznych, a przypadki zgłoszenia psychologowi szkolnemu przez nauczycieli i rodziców uczniów podejrzeń w tym zakresie były incydentalne.

Wg Dyrektora Gimnazjum w Szkole skupiono się bardziej na zagrożeniach związanych z uzależnieniem od dopalaczy, które stanowiły większe zagrożenie dla uczniów.

(dowód: akta kontroli str. 105, 107, 263-265)

2. Nierzetelne prowadzenie dziennika psychologa, bez sporządzenia wykazu uczniów zakwalifikowanych do pomocy psychologiczno-pedagogicznej, czy kontaktów z osobami i instytucjami z którymi psycholog współdziała przy wykonywaniu swoich zadań. Zgodnie z § 18 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji¹¹ oraz § 19 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 sierpnia 2014 r. w sprawie

⁹ Dz. U. z 2009 r. Nr 168, poz. 1324 ze zm.

¹⁰ Dz. U. z 2013 r. poz. 532.

¹¹ Dz. U. z 2002 r. Nr 23, poz. 225 ze zm.

jak wyżej¹², pedagog lub psycholog zatrudniony w szkole prowadzi dziennik, do którego wpisuje wykaz uczniów zakwalifikowanych do pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz informacje o kontaktach z osobami i instytucjami z którymi współdziała przy wykonywaniu swoich zadań.

Wg wyjaśnienia psychologa szkolnego powyższe dane zawarte były w opisach wykonywanych przez psychologa czynności zamieszczonych w prowadzonym dzienniku.

Niewłaściwe prowadzenie dziennika uniemożliwiało ustalenie skali zjawiska e-uzależnienia w Gimnazjum.

(dowód: akta kontroli str. 233-238)

3. Nierealizowanie zapisanej w Statucie Gimnazjum współpracy z PPP w zakresie opieki psychologiczno-pedagogicznej nad uczniami uzależnionymi od mediów elektronicznych.

Zapisana w Statucie Gimnazjum współpraca z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Pabianicach (PPP) w zakresie opieki psychologiczno-pedagogicznej nad uczniami nie była realizowana, a Szkoła nie zwracała się do niej w celu uzyskania pomocy psychologicznej dla uczniów uzależnionych od mediów elektronicznych.

Wg wyjaśnienia psychologa szkolnego Szkoła nie zwracała się do PPP o pomoc psychologiczną dla uczniów e-uzależnionych ponieważ poradnia ta nie zajmowała się diagnozą i terapią e-uzależnień.

Na konsultacje psychologiczne i psychiatryczne rodzice uczniów Gimnazjum kierowani byli do poradni zdrowia psychicznego na terenie Łodzi.

Uczniowie, w przypadku których istniało podejrzenie e-uzależnienia, z uwagi na brak nieodpłatnych porad, diagnoz oraz terapii dzieci i młodzieży w Pabianicach kierowani byli do końca roku szkolnego 2014/15 r. do specjalistów zajmujących się uzależnieniami od komputera w poradni w Łodzi przy ul. Jaracza 55, a w roku szkolnym 2015/16 r. do Stowarzyszenia MONAR w Łodzi przy ul. Tuszyńskiej 106.

Szkoła nie posiadała wiedzy na temat przebiegu konsultacji oraz wydanych opiniach i orzeczeniach dotyczących uczniów u których istniało podejrzenie e-uzależnienia.

(dowód: akta kontroli str. 236-238)

Ocena cząstkowa

Szkoła podjęła szereg działań wychowawczych i profilaktycznych niezbędnych do przygotowania gimnazjalistów do ich prawidłowego rozwoju.

Jednak nie zauważała i nie zdiagnozowała problemu nadużywania mediów elektronicznych przez młodzież szkolną oraz nie opracowała procedury postępowania w sytuacji podejrzenia e-uzależnienia wśród uczniów.

Nie realizowała również zapisanej w Statucie Gimnazjum współpracy z PPP w zakresie opieki psychologiczno-pedagogicznej nad uzależnionymi uczniami, nie zlecała podmiotom zewnętrznym działań profilaktycznych dotyczących nadużywania przez uczniów mediów elektronicznych, nie uczestniczyła w programach, konferencjach, czy szkoleniach dotyczących e-uzależnień realizowanych przez stowarzyszenia, czy fundacje w ramach programów Ministra Zdrowia, nie organizowała działań zmierzających do ograniczenia zjawiska e-uzależnienia z udziałem rodziców uczniów Gimnazjum.

¹² Dz. U. z 2014 r., poz. 1170 ze zm.

IV. Uwagi i wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹³, wnosi o:

1. Wprowadzenie do Szkolnego Programu Profilaktyki oraz Szkolnego Programu Wychowawczego zadania dotyczącego przeciwdziałania uzależnieniu uczniów od mediów elektronicznych oraz określenie w nich wskaźników pozwalających na pomiar efektywności ich realizacji.
2. Prowadzenie działań profilaktycznych dotyczących nadużywania mediów elektronicznych we współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.
3. Prowadzenie dziennika psychologa zgodnie z wymogami § 19 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 29 sierpnia 2014 r.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Łodzi.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Pabianice, dnia 30 czerwca 2016 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Łodzi

Kontroler

Dyrektor
Przemysław Szewczyk

Jan Pawlak
Główny specjalista kontroli państwowej

podpis

¹³ Dz. U. z 2015 r., poz. 1096 oraz z 2016 r. poz. 677

